

2009-ben Rácz Tibor tárt fel a kultúrához tartozó urna-sírokat és hulladékgyödröket.

KŐVÁRI KLÁRA

349. Nagytarcsa, Múzeumkert utca–Tessedik utca
(KÖH 26216)

(Pest megye) U?, R?

2010 októberében a Múzeumkert utcában ásott 40 cm széles, 70 cm mély földkábelárokban a vastag humuszréteg alatt sötétbarna homok jelentkezett, amelyben régészeti objektum beásását nem lehetett megfigyelni. A Múzeumkert u. és a Tessedik u. sarkán, a Falumúzeum telke melletti árokszakasznál a kidobott földből egy pelyvás anyagú újkőkori cserepet és egy homokos, apró kavicsos anyagú újkőkori vagy rézkori töredéket gyűjtöttem.

KŐVÁRI KLÁRA

350. Nemesnádudvar, Hajósi-úti dűlő II.
(KÖH 43599)

(Bács-Kiskun megye) U, Sza, A

Az M9 gyorsforgalmi út építésével érintett M9-10 jelű lelőhely Nemesnádudvar és Hajós között, a Duna-völgy és a Duna–Tisza-közi hátság találkozásánál fekszik. 2010. március 30. és augusztus 31. között végeztük el a megelőző feltárást 43 049 m²-en. A kijelölt nyomvonalszakasz D-i végén, a 2009-ben a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete által feltárt terület mentén, teljes nyomvonalszélességben. Összesen 2004 stratigráfiai egységet osztottunk ki 1892 objektumnak.

A régészeti lelőhely nyomvonalon belül kijelölt szakasza geomorfológiailag három részre osztható. A D-i és az É-i harmada egy-egy markánsan kiemelkedő, homokos talajú dombos rész, míg a kettő között egy mélyebb, vízjárta lápos szakasz húzódik, nagyjából átlósan keresztezve a nyomvonalat.

A D-i homokos dombra jellemzőek voltak a nehéz talajtani adottságok, számos esetben komoly munkát igényelt az egyes régészeti objektumok pontos azonosítása. Főként az őskori jelenségek esetében okozott ez problémát, az altalajtól rendkívül nehezen elkülöníthető, nagyméretű amorf objektumok feltárásánál. A nyomvonalszakasz É-i részén, egy 15 m széles sávot kellett feltárnunk a lelőhely teljes szélességében, aminek megvalósítása csak a lelőhely több ütemű feltáráásával volt lehetséges.

A feltárást a lelőhely magasabb pontjain kezdtük és az esős időszak beköszöntésekor a feltárást gépi és kézi munkája a mély fekvésű résznél tartott. A területre több alkalommal lehullott csapadék közel 80–100 cm mélységű, több száz négyzetméteres, összefüggő vízfelületet képezett. Ennek víztelenítése több hetes munkával, nagy teljesítményű ipari szivattyúkkal sem sikerült. A csapadékos tavasz és nyár miatt a talajvízszint annyira megemelkedett, hogy az áprilisban és májusban még humuszolható felületeken az előkerült régészeti ob-

jektumok feltjainak jelentkezési szintje fölött húzódott, helyenként 20–30 cm-rel!

A feltáró munkát a nyomvonal É-i részén található területtel kezdtük, a terület középső, mély részén a régészeti jelenségeket csak fokozatosan, a talajvíz természetes visszahúzódásával sikerült feltárni. A legmélyebb részen még a nyár végén is a humuszolási szinten állt a talajvíz, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal állásfoglalása alapján itt felhagytunk a munkával.

A legkorábbi megtelepedési nyomok az *újkőkör* késői időszakára keltezhetőek. Az őskorra datálható objektumok a nyomvonal D-i harmadában helyezkedtek el. A jelenségek egy része igen bizonytalanul, határozatlan, alig elkülönülő folttal és betöltéssel mutatkozott, gyakran csak egy-egy leletanyagkupac jelezte a homokos altalajban az objektumot. Számos esetben egy fiatalabb korszak lemélyedő objektumának a szélében jelentkezett őskori leletanyaggal, de még ezen a szinten is bizonytalanul kirajzolódva a korabeli jelenség. Az objektumok egy része különféle formájú gödör, melyek közül kevés a szabályos kialakítású verem. Néhány nagyobb méretű, szabálytalan alapú objektumban igen jelentős mennyiségű kagyló- és csigahéj került elő. A leletanyag nagyobb részét különféle típusú kerámia alkotta, melyek között néhány vonaldíszes példány is volt. Az edények mellett számos kőeszköz (obszidián és kova) is előkerült.

A település objektumai mellett néhány zsugorított temetkezés is előkerült. Kiemelkedik közülük egy hulladékkal feltöltött verembe egy kicsavart testhelyzetben fekvő, beledobott emberi váz, a nyakában apró rézgyöngyökből és hengeres spondylusokból álló nyakláncsal. A település az anyag előzetes átnézése alapján a neolitikum kései szakaszára (lengyeli kultúra) datálható.

A nyomvonalszakaszba eső lelőhely teljes hosszában jelentkeztek *szarmata kori* település objektumok. A jelenségek döntő része különféle gödör, nagyrészt méhkas alakú tárolóverem volt. Épületek viszonylag kisebb számban kerültek elő, 23 objektumról feltételezhető, hogy ilyen funkciót látott el. A településre jellemző volt a szarmata korban kevésbé tipikus, hosszúkás alakú, gyakran 5–6 m hosszú, de csak 2–3 m széles, félig földbe mélyített szerkezetű típus. A közel négyzet alakú, általános típusból mindössze néhány látott napvilágot. A fent említettekén kívül még 7 kemence és egy füstölőműhely színesítette az objektumtípusok palettáját.

Számos gödörből került elő kutya csontváza. Volt olyan verem, ahol három egymásra helyezett váz volt, de mindegyik gödör betöltése számos egyéb hulladékot is tartalmazott, ami nem utal a szokás kultikus eredetére. Az objektumokból előkerült leletanyag döntő része kerámia és állatcsont volt. Ezek mellett még számos fémtárgy is napvilágra került.

A leletanyag előzetes áttekintése alapján a területen legalább három megtelepedési fázissal kell számolni a szarmata korban (Kr. u. 2–5. század) belül. A terület D-i harmadában és a középső részen egy igen intenzív korai, 2. századra datálható település húzódott. Az objektumok

döntő része gödör, de az épületek nagy része, az összes kemence és a füstölóműhely is ide tartozik. Az előkerült leletanyagban igen magas számban vannak jelen a különféle római készítésű, provinciális edénytípusok (amphora, festett kerámia stb.), míg a szokásos szarmata korongolt áru jóval kisebb arányban található meg. A kézzel formált kerámia eloszlása viszonylag magas, melyek között számos díszített, gyakran vaskori jellegű típus is előfordul (ún. dák csésze, különböző bütykök). A római anyagban a terra sigillaták száma elenyésző.

A következő megtelepedési fázis a terület É-i és középső harmadában található. Itt egy szintén intenzív, de kevésbé sűrű település részlete került elő. Néhány földbe mélyített épületnyomon kívül az objektumok döntő része itt is különféle gödör, főként tárolóverem, de magas számban kerültek elő nagyméretű kerítőárkok is. A leletanyagban már kisebb a római áru aránya, de ez főként a szarmata korongolt kerámiák számának a növekedésével magyarázható. A provinciális edények között továbbra is nagyszámú amphora van jelen, de már számos terra sigillata is napvilágra került.

A terület középső harmadában, az ÉK-i szélénél egy 4–5. sz. fordulójára keltezhető késő szarmata település kis szelete rétegezi felül a korábbi fázisokat. Az objektumok között szinte kizárólag gödrök kerültek elő a korszakból. A leletanyag közepes mennyiségű. A korszakra jellemző kézi korongon és gyorskorongon készült fazekak számos típussal, viszonylag magas számban vannak jelen. A leletanyag legrepresentatívabb részét a díszkerámia alkotja. Viszonylag magasabb számban kerültek elő, de közülük is kiemelkedik egy besimított, szalagos testű, figurális motívummal díszített korsó és tál, melynek közel a kétharmada látott napvilágot.

A feltárást megelőző műszeres leletfelderítés során számos fémtárgy került elő. A római érmek, fibulák, tűkör-, karperec-, csattöredékek, csüngők (balta, félhold), a település használata során elszóródott használati tárgyak közé sorolhatók. A fémleletek körét színesíti egy az alföldi szarmata településeken ritka, római bronzkorsóhoz tartozó fültöredék.

A nyomvonal D-i, a homokdombon és a középső, mélyedésben fekvő részén avar településnyomok feküdtek. Az alföldi településeken megszokott gödrök, tárolóvermek, árkok mellett mindösszesen két földbe mélyített épületnyom és egy szabadtéri kemence tartozott az avar településhez. Az általában egyenes vonalvezetésű árkok irányában az ÉNy-DK, és ÉK-DNy főirányok voltak a dominánsak. Irányuk és a nyomvonalba eső árokszakaszok alapján nagy részük szögletes kerítőárokhoz tartozhatott. A feltárt jelenségek alapján egy laza szerkezetű, viszonylag kevés, földbe mélyedő jelenséggel rendelkező, szögletes kerítőárkokkal gazdasági egységekre tagolt településnyom lehetett.

Az avar településkutatás fontos részét képezte a lelőhely feltárását megelőző műszeres leletfelderítés. A nyomvonalban a gépi munkálatok előtt és közben végzett vizsgálat során a réteges humuszolással számos kisebb-

nagyobb fémtárgy került elő. A korábbi feltárások alapján rablott temetőknél tapasztalható ilyen nagy mennyiségű veret, szíjvég, csattöredék szóródása. Bebizonyosodott, hogy a részben törött vagy sérült veretek a mindennapos használat során a településen szóródtak el. A fémleletek sorát gazdagítja egy 40 nummiás bizánci bronzérme.

A településnyomok között néhány emberi maradvány is előkerült. Ezek közül talán egy kiscsaládi vagy kisebb közösségi temetőnek tekinthető a nyomvonal D-i részén, a homokdomb tetején elhelyezkedő 6 temetkezésből álló sírcsoport. Ezek közül két temetkezés 2009-ben, a többi négy a 2010-es feltárás során került elő. Az egyiknél a vázrészekből csak kevés töredék maradt meg, a korábbi talajművelés a nagy részét elpusztította. A többi csontváz hanyatt fekvő, nyújtott testtartásban helyezkedett el, közös jellemzőjük az egységes kéztartás. A karok könyökben be voltak hajlítva, a kézfejeket vagy a vállra vagy a mellkasra hajlítva helyezték el. Hasonló rítussal ettől mintegy 50 méterre É-i irányba egy magányos temetkezést is feltártunk. Mindösszesen két temetkezésből került elő mellékletnek tekinthető leletanyag. Mind a kettőnél a fejhez egy-egy kézzel formált, füles edényt helyeztek. Ennek alapján a temetkezések az őskorra keltezhetőek. Korban ezekhez a sírokhoz sorolható az egyik gödör aljában előkerült zsugorított csontváz is.

Az emberi maradványok további csoportját a településjelenségekben előkerült vázak és vázrészek képezik. A fent említett őskori gödörben talált csontváz mellett a szarmata és avar település gödreiben és árkaiban is került elő több csontváz. Egy szarmata gödör esetében csak egy gyermek hiányos csontváza feküdt a gödör betöltésében szereplő állatcsontok és kerámiatöredékek között. A többi maradvány az árkokban helyezkedett el. Egy esetben fektették zsugorítva, a többinél a testtartás nyújtott helyzetű volt. A csontvázak mellett leletanyag nem volt, az árokból előkerült anyag alapján lehetséges koruk megállapítása.

A leletanyag a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél került végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Gulyás Gyöngyi, Pópity Dániel régészek; Bene Zsuzsanna, Bognár Margit, Bottyán Katinka, Gyűrösi Tímea, Tóth Renáta, Alács Attila, Pál Róbert, Ollai Tibor, Kulcsár Kornél, Nagy Norbert Béla, Takács Gábor, Kajtár Norbert technikusok.

SÓSKUTI KORNÉL – SZ. WILHELM GÁBOR

351. Nemesnádudvar, Szúnyogosi-dűlő II.

(KÖH 43594)

(Bács-Kiskun megye) B, Á

2009 júliusa és 2010 júniusa között folytattunk megelőző feltárást az M9-5 jelű lelőhelyen. A területen összesen 28716 m²-en 1068 objektumot tártunk fel, melyek kora, ill. késő bronzkoriak, valamint Árpád-koriak voltak. A lelőhelyen feltártunk több körárkot, átmérőjük 3–5 m között változott. Bejáratot egyiknél sem alakítottak ki, az sem volt megfigyelhető, hogy közepükre valamit beástak volna. A körárkok leletanyagot nem tartalmaztak, kro-